

Accent	Geviert	Manchet	Skriftgarniture
Ampersand	Grid	Marginaler	Skriftgrad
Antikva	Grotesk	Matematiske tegn	Skriftkarakter
And	Grundlinie	Materie	Skriftsnit
Asterisk	gyldne snit, Det	Mediæval-tal	Skriftstyrke
Asymmetri	Halvgeviert	Mellemslag	Skrifttype
Auto	Halvtoneoriginal	Mellemrubrik	Skraffering
Basislinie	Horeunge	Middellinie	Skydning
Bindestreg	Hovedrubrik	Minuskler	Skær sats
Blindmateriale	Hovedsteg	Minuskeltal	Smudstitel
Blåkopi	Hævede tal (tegn)	Mittel	Snit
Bold	Højformat	Moiré	sos
Bourgeois	Håndsats	Montage	Spaltebredde
Breddefelt	Illuminator	Nedrykning	Spaltemellemrum
Brillant	Indrykning	Negativ skrift	Spatiering
Bryllup	Initial	Negativ skydning	Specialfarve
Brødtekst	Inkunabel	Nonpareille	Spies
Brødskrift	Interpunktion	Norm	Spidskolumne
Brøktal	ISBN-nummer	Normalsiden	Spiseseddel
Byline	Jomfru	Ny typografi	Spærring
Centreret	Justeret sats	Oblique	Staffagefarve
Cicero	Kanon	Ombrydning	Stregmaterialet
Citationstegn	Kapitæler	Omløb	Streg
Cromalin	Kegle	Ordinær	Stregstyrke
Deleatur	Kerning	Original	Stående
Diamant	Kolonel	Ornament	Sænkede tal (tegn)
Display skrifter	Kolumnetitel, levende	Overligger	Tal
Dobbeltcicero	Kompres	Overlængde	Tankestreg
Dobbeltmittel	Knibning	Ozalid	Tekst (Text)
Dummy	Kolofon	Pagina	Tertia
Dæk	Kolumne	Parregulering	Thin-space
Em-space	Kolumnetitel	Perle	Tracking
En-space	Kombineret	Petit	Tredelt liniefald
Et-tegn	Kompres	Pi-skriftfonte	Trompet
Europa-skala	Korpus	Pica	Typografi
Exlibris	Korrektur	Point (pt)	Typometer
Fag	Korrekturtegn	Punkt (pkt)	Udfaldende billede
Faksimile	Kritisk klamme	Point (pt)	Udgangslinie
Farvestrip	Kursiv	Prøvesider	Udligning
Fast for- og bagkant	Letraset	Rafle ud	Udskydning
Figursats	Letterspacing	Raster	Ulige sider
Fisk	Levende kolumnetitel	Register	Uncial
Floder	Ligatur	Regletter	Underlængde
Font	Lige sider	Regulering	Underrubrik
Format	Lille cicero	Rubrikker	Variable ordmellelrum
Formering	Linieafstand	Rundtløbende rubrik	Versaler (Versalier)
Forrider	Logotype	Rygsteg	Vignet
Fotografisk prøvetryk	Luft	Sats	x-højde
Fransk horeunge	Lysmål	Satsformat	
Fremhævelser	Læsbarhed	Satsspejl	
Fritlægning	Læselighed	Serif	
Frontispice	Løs bagkant	Siderubrik	
Fusk	Løs forkant	Skalatryk	
Gammel antikva	Majuskler	Skriftbredde	
Generel knibning	Majuskeltal	Skriftfamilie	

NIELS BØJE ZIEGLER · 4. UDGAVE

Typografi · fagudtryk

Typografi · fagudtryk

Accent

Et tegn, placeret over eller under visse bogstaver, der angiver hvordan lyden skal udtales: accent grave (à), accent aigu (é), accent cirkumfleks (ê), accent trema (ä), accent cedille (ç) og accent tilde (ñ).

Ampersand

&-tegn. Kaldes også et-tegn.

Antikva

Fra det latinske ord *antiqua*: gammel. Latinsk (romersk) skrifttype i modsætning til gotiske skrifttyper.

And

Usand nyhed.

Asterisk

Lille stjerneformet tegn, der benyttes som henvisning til f.eks. fodnote. *.

Asymmetri

Grafisk arrangement der er afbalanceret på fladen uden hensyn til fladens midterakse.

Auto

Tegning eller foto der i reproduktionsledet er ilagt raster.

Basislinie

Den linie som bogstaverne er forankret til. Alle skriftstørrelser i en linie vil også blive forankret til denne linie, så de holder fod. Kaldtes i blytsats for grundlinie.

Bindestreg

Anvendes som delestreg til at forbinde stavelser af et ord der er delt ved justering af linierne samt til at forbinde flere ord eller navne. Benyttes i dag også i betydningen fra og til fx 1990-91, hvor man tidligere benyttede halvgeviert tankestregen. Halvgeviert tankestregen er jeg selv begyndt at benytte igen, da tallene placeres lidt længere fra hinanden, fx 1990-91 i stedet for 1990-91. Men det kommer meget an på den valgte skriftfont.

Blindmateriale

Typografisk satsmateriale uden trykigivende elementer. Andvendtes i blytsats til ordmellemlum, skydning og mellemslag, dvs. luft.

Blåkopi

Korrekturaftryk af arkmontagen. Kaldes også Ozalid.

Bold

Engelsk udtryk for det halvfede skriftsnit.

Bourgeois

Gammelt udtryk for skriftgraden 9 pt.

Breddefelt

Tidligere typebredde. Den bredde et givent skrifttegn optager, incl. luft på siderne af skrifttegnet (for-/bagbredde).

Brillant

Gammelt udtryk for skriftgraden 3 pt, der i blytsats var den mindste skriftgrad.

Bryllup

Gammelt typografisk udtryk for, at et eller flere ord fejlagtigt er sat to gange efter hinanden i sætningen.

Brødtekst

Den løbende tekst i en tryksag.

Brødskrift

Kaldes også grundskrift. Den skriftfont og skriftgrad der er valgt til den løbende tekst i en tryksag. Gradstørrelse almindeligvis mellem 9 pt og 12 pt. Ordet »Brød« stammer fra sætning med de skriftstørrelser der oftest blev benyttet i sætteriet. Der ved kunne indkøbet af skriftgraden forrente sig og give typografen det daglige brød.

Brøktal

Findes i to versioner. Den skrå brøk, hvor hvert tegn fylder ca. 1/2 geviert og brøkstregen er skrå, samt den lige brøk hvor brøkstregen er vandret og hvor tallene har den halve skrifthøjde.

Byline

Forfatterens eller fotografens navn eller navnet på den grafiske designer sat i en lille skriftgrad. Anvendes i f.eks. aviser, ugeblade og magasiner.

Centreret

Satsstykke, hvor linierne er midtstillet på formatet; centreret om en midterakse.

Cicero

Skriftgrad på 12 pt. Navnet stammer øjensynlig fra, at skridtgraden blev benyttet til den udgave af Ciceros værk »De oratore« som Peter Schöffer trykte i Mainz 1466. Desuden måleenhed i det europæiske typografiske målesystem. Svarer til 4,51 mm.

Citationstegn

Anførselstegn; gåseøjne. Benyttes i Danmark som kommaform „xx“, ”xx” eller fransk form »xx«.

Cromalin

Fotografisk prøvetryk af farvereproduktioner.

Typografi · fagudtryk

Deleatur

Korrekturtegn for udgår eller fjernes.

Diamant

Gammelt udtryk for skriftgraden 4 pt.

Display skrifter

Engelsk/dansk betegnelse for skriftfonte og skriftgrader, der er specielt udformet til brug som overskrifter og til annoncer.

Dobbeltcicero

Gammelt udtryk for skriftgraden 24 pt.

Dobbeltmittel

Gammelt udtryk for skriftgraden 28 pt.

Dummy

En prototype af en tryksag i korrekt format, papirtype og omslag (evt. indbinding), hvor siderne kan være blanke eller hvor tryksagens layout og typografi er indtegnet.

Dæk

Angivelse af hvor mange linier en rubrik fylder i en avis.

Em-space

Engelsk betegnelse for geviert. Refererer til bogstav m's breddefelt.

En-space

Den halve bredde af en Em-space. Refererer til bogstav n's breddefelt.

Et-tegn

&-tegn. Kaldes ampersand.

Europa-skala

Internationalt 4-farve blandingsystem med grundfarverne gul, magenta, cyan og sort.

Exlibris

Bogejermærke. En kunstnerisk udformet mærkat der af bogens ejer blev indklæbet på omslagets inderside.

Fag

Et rum i en sættekasse.

Faksimile

Nøjagtig kopi, f.eks. af en gammel tryksag eller af en underskrift.

Farvestrip

Kontrolstrip der indsættes på arkmontagen til kontrol af pladekopiering og trykning.

Fast for- og bagkant

Justeringsmetode, hvor linierne flugter i både højre og venstre side. Ordmellemrummene er variable.

Figursats

Egentlig betegnelse for opsætning og ombrydning af satslinier så de danner en figur, fx en vase. I dag er det betegnelse for at satslinierne standser i en vis afstand fra en stregtegn, så de er med til at understrege figurens form.

Fisk

1. Typografisk udtryk for blytsats der er faldet fra hinanden: gået i fisk. 2. Skrift der er lagt af i en forkert sættekasse eller et bogstav der ligger i et forkert fag: der er fisk i kassen.

Floder

Typografisk udtryk som anvendes ved sats, hvor ordmellemrummene flugter lodret og er så store, at de danner hvide striber i satsbilledet.

Font

Engelsk ord for skriftfont.

Format

1. Det samme som satsformat, dvs. liniens længde. 2. Anvendes også om tryksagens størrelse.

Formering

Den del af bogomslaget eller bogbindet der ligger ud over bogblokkens format.

Forrider

Også kaldet trompet eller overligger. En linie der er placeret over hovedrubrikken i en mindre skriftgrad. Anvendes især i magasiner.

Fotografisk prøvetryk

Det samme som Cromalin.

Fransk horeunge

Indrykningslinie nederst på en side/spalte. Kaldes på engelsk Orphan og på tysk Schusterjunge.

Fremhævelser

Enkelte ord i brødteksten kan fremhæves ved at sætte dem i kursiv eller i sjældnere tilfælde i halvfedt snit af brødskriften. Til forkortelser kan med fordel benyttes kapitæler, fx DSB, i stedet for at sætte dem med versaler, DSB, da ord sat med kapitæler forbliver en del af brødteksten.

Fritlægning

Fjernelse af baggrunden bag motivet på et fotografi.

Frontispice

Illustration (foto) der er placeret over for titelsiden i en bog. Normalt side 2.

Fusk

Fritidsarbejde på jobbet.

Typografi · fagudtryk

Gammel antikva

Typografisk udtryk til klassifikation af skrifter der har sin oprindelse i renæssansens og barokkens historiske bogskrifter.

Generel knibning

Ensartet formindskelse af bogstavafstande i et tekststykke.

Geviert

(udtales gefirt) Betyder egentlig kvadrat. Typografisk mellemrum hvis bredde og højde er lig med skriftens gradstørrelse. Ved f.eks. en 12 pt skrift er en geviert lig med 12 × 12 pt. Benyttes ofte ved indrykning af første tekstlinie i et afsnit. Se også Em-space.

Grid

Engelsk ord for linienet. Kan være synligt eller usynligt. 1. I QuarkXPress er grundlinienettet et grid der hjælper med at få teksten til at holde register. 2. Modulnet opbygget af hjælpestreger der fastlægger placeringen af tekst og billeder i et design.

Grotesk

Fælles betegnelse for skrifttyper uden skrafferinger (seriffer) og uden eller med kun lille forskel mellem hår- og grundstreger. Kaldes også Sans Serif.

Grundlinie

Den linie som bogstaverne er forankret til. Alle skriftstørrelser i en linie bliver forankret til denne linie, så de holder fod. Kaldes også basislinie.

gyldne snit, Det

Det gyldne snits proportioner (lat. sectio aurea) defineres som (fra Gyldendals ti-binds leksikon) »deling af et liniestykke i to dele, hvor den mindste del forholder sig til den største del som den største del til hele liniestykket«, og har siden Antikken været udtryk for harmoniske proportioner indenfor både billedkunst og arkitektur. Det gyldne snits proportioner kan udtrykkes ved forholdstallene 3:5, 5:8, 8:13, 13:21 osv. (Fibonaccis række), hvor hvert tal er summen af de to foregående. Det giver skaleringsforholdet ca. 1:1,6. Disse tal kan f.eks. benyttes til at finde bogsidens proportioner: en bredde på 125 mm give højden 200 mm (125 × 1,6), et forholdsvis slankt format, der ligger godt i hånden. Skaleringsforholdet kan også benyttes til at graduere rubrikstørrelser. F.eks. kan du til en grundskrift på 10 pt vælge en mellemrunrik på 16 pt og en hovedrubrik på 26 pt (25,6pt). Men lad altid øjet afgøre dine valg.

Halvgeviert

Svarer til den halve bredde af en geviert. Se også *En-space*.

Halvtoneoriginal

Reproduktionsteknisk udtryk for et billede, fx et foto der indeholder alle tonværdier fra sort til hvid, der gengives ved hjælp af raster.

Horeunge

Udgangslinie placeret øverst på en side eller i en spalte. Kaldes på engelsk for Widow og på tysk for Hurenkind.

Hovedrubrik

Typografisk betegnelse for en overskrift.

Hovedsteg

Afstanden mellem 2 kolumner anbragt hoved mod hoved i en udskydning (formontage). Inkluderer beskæring.

Hævede tal (tegn)

Hævede eller opadgående tal og tegn kaldes for *potenstal* (*potenstegn*). Benyttes fx til angivelse af kvadratcentimeter, cm², samt i matematiske og kemiske formler.

Højformat

Papirformat hvis højde er større end bredden.

Håndsats

Typografisk udtryk for sats som typografen, bogstav for bogstav, har sat op i en vinkelhage og udsluttet til linier.

Typografi · fagudtryk

NIELS BØJE ZIEGLER

Illuminator

Gammel betegnelse for en illustratør, der håndmalede de farvelagte initialer og billeder i inkunablerne.

Indrykning

Første tekstlinje der er rykket mod højre f.eks. ved nyt afsnit. Størrelse normalt lig med en geviert.

Initial

Ornamenteret begyndelsesbogstav indsat på den første tekstsider i en bog. Almindeligt omkring 1500–1700.

Inkunabel

Blokbog. Bøger der indtil 1500 (i Danmark indtil 1550) blev trykt i vægtstangspresser. Det trykgivende element var en udskåret træplade.

Interpunktion

Tegnsætning dvs. indsætning af skilletegn i en tekst, f.eks. punktum, komma, semikolon og udråbstegn.

ISBN-nummer

International Standard Book Number. Tifcifret tal, der oplyser om en bogs oprindelsesland og forlag samt det nummer bogen har fået tildelt.

Jomfru

Gammelt typografisk udtryk for en fejlfri sats i første korrektur.

Justeret sats

Sats sat med fast for- og bagkant.

Kanon

Gammelt udtryk for skriftgraden 36 pt. Blev benyttet til en samling kirkelige og pavelige påbud og anordninger: »kanoniske bøger«.

Kapitæler

Store bogstaver, majuskler, der har samme højde som minusklernes x-højde. Der skelnes mellem ægte og uægte kapitæler. Ægte kapitæler er tegnet til skriftfonten og opnår derved samme gråhedsværdi som brødteksten. Uægte kapitæler er skriftens majuskler sat i en mindre skriftgrad. Derved bliver de lysere og tyndere end brødteksten.

Kegle

Ældre typografisk betegnelse for bogstavets højde, dvs. den plads det optager i linien. Svarer til skriftens gradstørrelse.

Kerning

Engelsk betegnelse for optisk knibning af bogstavpar.

Kolonel

Gammelt udtryk for skriftgraden 7 pt.

Kolumnetitel, levende

Forfatternavn og bogens titel, bogens titel og kapiteloverskriften eller kapiteloverskrift og mellemrubrikken placeret sammen med pagina på to sider over for hinanden, enten i kolumnens over- eller underkant.

Kompres

Sats uden skydning. Fx. en 8 pt skrift med 8 pt linieafstand.

Knibning

Formindskelse af afstanden (luften) mellem bogstaver. Modsat spatiering. Der skelnes mellem generel knibning og parknibning.

Kolofon

Et satsstykke med angivelse af udgiver, trykkeri, udgivelsesår, copyright, designer, skriftfont, papir, ISBN-nummer mm. Placeres normalt på bogens fjerde side eller bagest i bogen.

Kolumne

(udtales klumme) Stammer fra det græske ord *columna*: søjle. Den firkant som satsen danner på siden.

Kolumnetitel

Bog- og/eller kapiteltitel evt sammen med pagina, placeret i den øverste eller nederste margen på en bog- eller magasinside. Se også levende kolumnetitel.

Kombineret

Sammenkopiering af rasteroptagelse og stregoptagelse af samme billede.

Kompres

Satslinier sat uden skydning.

Korpus

Gammelt udtryk for skriftgraden 10 pt. Skriftstørrelsen blev første gang brugt til en lovsamling »Corpus juris civilis«.

Korrektur

Kontrol af indskrevet tekst for fejl samt kontrol af sidens opbygning.

Korrekturtegn

Standardiserede tegn (Dansk Standard) til markering af fejl og angivelse af rettelser i korrektur.

Kritisk klamme

En kantet parentes [] .

Kursiv

Benævnes også Italic. Betegnelse for et hældende skriftsnit. Se også oblique.

Typografi · fagudtryk

Letraset

Skriftark hvor bogstaverne kan overføres til forskellige materialer efter samme princip som overføringsbilleder.

Letterspacing

Engelsk betegnelse for det danske ord *spatiering*. Ensartet forøgelse af afstanden mellem bogstaver.

Levende kolumnetitel

Levende kolumnetitler kan indeholde forfatterens navn på den ene side og bogens titel på den anden side i et opslag, og i samme linie indsættes pagina. Oftest indeholder den levende kolumnetitel kapitlets navn på den ene side og mellemrubrikken på den anden side i et opslag sammen med pagina. Kolumnetitlen placeres i traditionel bogtypografi i kolumnens overkant, ofte efterfulgt af en streg, men kan i dag også placeres i kolumnens underkant.

Ligatur

To bogstaver der er tegnet sammen til ét bogstav. Benyttes især i antikvaskrifter, f.eks. fi og fl, hvor udløbet på f'et vil støde sammen med prikket over i'et. Findes ikke i Windows-tegnsettet.

Lige sider

Venstresider. Sider med lige pagina: 2, 4, 6, 8 osv.

Lille cicero

Gammelt udtryk for skriftgraden 11 pt.

Linieafstand

Typografisk betegnelse for afstanden målt fra skriftfontens overkant i en linie til overkanten af skriftfonten i den efterfølgende linie, eller fra grundlinie til grundlinie. Angives i points. Det er denne afstand man i QuarkXPress indsætter i skydningsfeltet.

Logotype

Bogstaver anvendt til en sammenhængende enhed, f.eks. et firmanavn.

Luft

Udtryk for mellemrummet mellem bogstaver, linier og satsgrupper, fx billede og billedtekst. Se også blindmateriale.

Lysmål

Lysmålet er den størrelse omslaget har når bogen er færdig, dvs. eksklusiv beskæring. Præsenteres omslagets forside i et passepartout, er det altid omslagets lysmål der vises.

Læsbarhed

Beskriver tekstens forhold til læseren, dvs. om teksten er forståelig for læseren. Læsbarhedsindeks (LIX), hvormed man kan måle en teksts sværhedsgrad, er konstrueret af C. H. Björnsson.

Læselighed

Den påvirkning som den visuelle oplevelse af den typografiske opsætning har på læseren, og som influerer på læserens indtryk af tekstens tilgængelighed. Disse visuelle indtryk omfatter den typografiske opsætning, men også papirvalg og belysning.

Løs bagkant

Typografisk betegnelse for sats hvor linierne ikke flugter i højre side. Alle ordmellemlerum får samme bredde.

Løs forkant

Typografisk betegnelse for sats hvor linierne ikke flugter i venstre side. Alle ordmellemlerum får samme bredde.

Majuskler

Typografisk betegnelse for alfabetets store bogstaver. Kaldes også versaler.

Majuskeltal

Taltegn, der står på samme grundlinie og med samme højde som majusklerne.

Manchet

Tekststykke, normalt placeret i begyndelsen af brødteksten, der indeholder et resumé af artiklens indhold. Se også under rubrik.

Marginaler

Stikord der anbringes i marginen. Sættes normalt med løs bagkant.

Matematiske tegn

Additionstegn (+), subtraktionstegn (−, −), divisionstegn (:), multiplikationstegn (×, ·), lighedstegn (=), ulig med-tegn (≠), plus/minus-tegn (±), kvadratrodt tegn (√), m.fl.

Materie

Siderne i en tryksag. Kaldes også bogblok eller indmad. Modsat omslaget.

Mediæval-tal

Det samme som minuskeltal.

Mellemslag

Typografisk betegnelse for et større linie-mellemlerum i satsen, f.eks. en blank linie.

Mellemlubrik

Afsnitoverskrift i brødteksten.

Middellinie

Øverste linie af x-højden.

Minuskler

Typografisk betegnelse for alfabetets små bogstaver.

Minuskeltal

Taltegn af uens højde, med over- og underlængder.

Mittel

Gammelt udtryk for skriftgraden 14 pt.

Typografi · fagudtryk

Moiré

„Køkkentern-mønster“ der fremkommer ved ilægning af raster i et allerede rastret billede.

Montage

1. Sidemontage. Sidevis oplæbning af originalmateriale til brug for reproduktion. I dag udføres sidemontagen på computer i desktop publishing programmer. 2. Arkmontage. Montering af tekstfilm og billedfilm i et udskydningsmønster inden kopiering til trykforme.

Nedrykning

Angivelse af afstanden fra kolumnens overkant til overkanten af første brødtekstlinie ved kapitelstart i bøger. Angives i antal brødskriftlinier.

Negativ skrift

Hvid skrift på sort eller farvet baggrund.

Negativ skydning

Minus-skydning der bevirker at skriftens kegle formindskes. Benyttes ofte ved store skriftgrader, f.eks. i avisers rubrikker.

Nonpareille

(udtales nonpræl) Gammelt udtryk for skriftgraden 6 pt.

Norm

Bogens titel og evt. bindnummer der placeres sammen med primasignaturen på hvert arks første side.

Normalsiden

Bogens opbygning tager udgangspunkt i et opslag, hvor der er taget stilling til marginforholdene, kolumnens bredde og højde, brødskrift, linieafstand mm.

Ny typografi

Typografisk retning der udsprang fra Bauhaus i 1920'erne, med Poul Renner og Jan Tschichold som de toneangivende. Her brød man med tidligere tiders aksiale (symmetriske) opsætning og indførte den asymmetrisk opsætning.

Oblique

Elektronisk kursiveret skriftfont.

Ombrydning

Opbygning af de enkelte sider ved hjælp af rubrikker, manchetter, brødtekst, andre grafiske elementer, illustrationer og billedtekst mv.

Omløb

Fortsættelse af en artikel længere fremme i avisen eller magasinet.

Ordinær

1. Styrkebetegnelse for skriftens grundform. 2. Lodret skrift i modsætning til kursiv.

Original

Reproduktionsteknisk udtryk for tegninger, fotografier mv. der skal reproduceres (skannes).

Ornament

Typografisk materiale der kan sammenstykkedes til rammer eller andre dekorative arrangementer.

Overligger

Se trompet/forrider.

Overlængde

Den del af bogstavet der går op over x-højden, f.eks. ved b, h, k osv.

Ozalid

Andet ord for blækopi.

Pagina

Sidetal. *Paginerings*: fortløbende nummerering af (placering af sidetal på) bogens eller magasinet sider.

Parregulering

Optisk regulering (knibning eller spatiering) af afstanden mellem to bogstaver (bogstav-par). I QuarkXPress kan der opbygges reguleringsstabeller for hver skriftfont. Disse tabeller kan indeholde flere tusinde bogstavpar.

Perle

Gammelt udtryk for skriftgraden 5 pt.

Petit

Gammelt udtryk for skriftgraden 8 pt.

Pi-skriftfont

Skriftfont som indeholder specialskrifttegn der ikke ligger i de normale skriftfonte.

Pica

Måleenhed i de engelsktalende landes typografiske målesystem. 1 pica ~ 12 points ~ 4,233 mm.

Point (pt)

Mindste måleenhed i de engelsktalende landes typografiske målesystem. 1 pt ~ 0,353 mm.

Punkt (pkt)

Mindste typografiske måleenhed i det europæiske typografiske målesystem. Er lig med 0,37595 mm. Benyttes til angivelse af skriftstørrelse. I QuarkXPress omregnes 1 punkt til 0,379 mm med standardomregningsenheden cicero/cm.

Typografi · fagudtryk

NIELS BØJE ZIEGLER

Point (pt)

Mindste typografiske måleenhed i de engelsktalende lande. Er lig med 0,3525 mm. Benyttes til angivelse af skriftstørrelsen i dtp-programmer.

Prøvesider

Opslag til bog, hæfte eller brochure hvor tilrettelæggeren har fastlagt principper for det grafiske design, der forevises kunden inden tryksagen sættes i produktion.

Rafle ud

Hvis fagene i sættekassen var overfyldte blev de overflødige skrifttegn fjernet, så der ikke kunne opstå kassefisk, ved at typerne gled over i andre fag.

Raster

Opdeling af en halvtoneillustration i punkter, for at kunne gengive gråtoneværdierne i trykprocessen.

Register

1. Brødstekstlinier der i spaltesats står lige ud for hinanden. 2. Satslinier der på to efterfølgende sider er placeret nøjagtig oven på hinanden.

Regletter

Typografisk blindmateriale i forskellige i tykkelser fra 1-12 pt og i længder fra 6 cicero og opefter. Blev i blytsats benyttet til mellemslag (blanke linier) og til skydning af tekst.

Regulering

Nutidigt udtryk for justering af afstanden mellem tegn, se også *knibning* og *spatiering*. Ordet er blevet indført fordi funktionen i ombrydningsprogrammerne der findes på markedet i dag, både kan angive knibning (minusværdi) og spatiering (plusværdi). Der skelnes mellem *parregulering*, dvs reguleringen af afstanden mellem bogstavpar (2 bogstaver) og *generel regulering*, dvs en ensartet regulering af afstanden mellem flere end 2 bogstaver, ofte alle bogstaverne i en linie.

Rubrikker

Fællesbetegnelse for overskrifterne i en bog, avis, magasin eller tidsskrift. Se også *hovedrubrik* og *mellemrubrik*.

Rundtløbende rubrik

Se mellemrubrik.

Rygsteg

Afstand lagt ind i ryggen mellem to kolumner i et opslag.

Sats

Manuskript der er blevet omsat til typografisk tekst.

Satsformat

Liniens længde. Udmåles i mm. Tidligere i cicero eller pica.

Satsspejl

Betegnelse for satsen på to sider over for hinanden (i et opslag).

Serif

Afslutningsstreg ved begyndelsen eller slutningen af et antikvabogstavs grundstreg. Kaldes også skrafferling.

Siderubrik

Ord der er fremhævet i starten af et afsnit eller en mellemrubrik der er placeret i starten af et afsnit i samme skriftgrad som brødteksten. Til fremhævelse kan benyttes halvfed, majuskler eller kapitæler. Over en siderubrik placeres normalt en blank linie.

Skalatrik

Prøvetryk, der viser farverne enkeltvist og som samtryk i et 4-farvetryk, i rækkefølgen cyan, gul, magenta og sort.

Skriftbredde

Angivelse af skriftens bredde i forhold til højden. En skrift kan gøres elektronisk smallere og bredere, men styrkeforholdet mellem de vandrette og lodrette streger ændres.

Skriftfamilie

Skriftgarniture der indeholder selvstændige, komplette skriftsnit, tegnet med samme skriftkarakter men i forskellig styrke (lyse, halvfede eller fede varianter), kursive, smalle og brede varianter, danner en skriftfamilie.

Skriftgarniture

I blytsats betegnelse for alle de skriftgrader der hører til en bestemt skriftfont.

Skriftgrad

Typografisk betegnelse for skriftens størrelse (højde). En 12 pt skrift skulle teoretisk måle 12 pt fra overkanten af k til underkanten af p. Den såkaldte kp højde. Udmåles i punkt eller points, sjældnere i millimeter.

Skriftkarakter

Benyttes i betydningen særpræg om hvorvidt en skrift vil passe til en given opgave.

Skriftsnit

Typografisk betegnelse for de forskellige skriftvariationer, f.eks. kursiv, halvfed, fed, smal, bred

Skriftstyrke

Angivelse af skriftfontens styrkevariationer som lys, mager, ordinær, halvfed og fed.

Skrifttype

1. Betegnelse for det enkelte støbte skrifttegn, placeret på keglen eller typelegement. 2. Betegnelse for en skriftgruppe som f.eks. antikva eller grotesk.

Skraffering

Anden betegnelse for serif.

Skydning

Det mellemslag der »skydes« ind mellem satslinierne. Er altid differencen mellem linieafstand og skriftgrad.

Skær sats

Typografisk betegnelse for sats der kun indeholder brødskriften. En homogen og smuk skær sats bygger på det rigtige valg af skriftgrad i forhold til satsformatet, liniernes justering, korrekt skydning i forhold til den valgte skriftfont, skriftgrad og linie længde, ordmellemsrummernes størrelse, bogstavafstand og korrekt brug af typografiske tegn.

Smudstitel

Er bogblokkens første side. Siden bliver indsat for at beskytte titelsiden, der er den traditionelle bogs fornemste side, mod smuds.

Snit

De tre sider på den beskårne bogblok. På indbundne bøger påføres der ofte farve på oversnittet. I særlige tilfælde på alle tre snit, fx salmebøger.

sos

Angivelse for store og små bogstaver. Anvendes ved skriftlig angivelse til sætning af f.eks. rubrikker.

Spaltebredde

Svarer til satsformat eller liniens længde. Angives normalt i millimeter. Tidligere blev den angivet i cicero eller pica.

Spaltemellemrum

Afstanden mellem spalter.

Spatiering

Ensartet regulering (forøgelse) af afstanden mellem bogstaverne.

Specialfarve

Farve der er blandet til en bestemt nuance inden den kommer i trykmaskinen.

Spies

I bogtryk angivelse af at ordmellemsrummene ligger i samme højde som skriftbilledeledet og derved giver et aftryk på papiret.

Spidskolumne

Den tekstsider der afslutter et kapitel, blev i gamle dage sat i en spids. Kolumnen skal mindst indeholde samme antal linier som nedrykningssiden ved kapitelstart.

Spiseseddel

Kioskplakat

Spærring

Ensartet forøgelse af ordmellemsrummernes størrelse i en linie eller i et tekststykke.

Staffagefarve

Ensartet farveflade i 4-farve tryk, der er blandet af rastertoner af CMYK-farverne. Farven fremkommer først på det færdige tryk. Se også specialfarve.

Stregmaterialet

Benyttes i typografisk arbejde især til skema- og tabelsats, men også som dekoration. Der findes forskellige stregtyper: alm. streg, punkteret streg, assuréstreg, perforérestreg. Stregmaterialets styrker benævntes tidligere: fin, stumpfin, halvfed og fed. I dag benævnes stregstyrken i punkt.

Streg

Repro-optagelse af illustration eller tekst uden brug af raster.

Stregstyrke

Typografisk betegnelse for stregens tykkelse, f.eks. 1 pt streg.

Stående

Benævnelse for et typografisk mål på 4 cicero.

Sænkede tal (tegn)

Sænkede eller nedadgående tal og tegn kaldes for *indekstal* (*indekstegn*). Benyttes fx i matematiske og kemiske formler, fx H_2O , $M_x = M_A$. Indekstal har samme størrelse som potenstal.

Tal

Tal i majuskellinier skal altid være majuskeltal. F.eks.:

ÅRET 2000, *ikke* ÅRET 2000

Tankestreg

Læsetegn (–). Længden svarer til ½ geviert. Findes også i en gevierts længde (—) men den benyttes sjældent.

Tekst (Text)

Gammelt udtryk for skriftgraden 20 pt. Navnet menes at stamme fra, at skriftgraden blev benyttet i de Bibeludgaver Gutenberg fremstillede.

Tertia

Gammelt udtryk for skriftgraden 16 pt.

Typografi · fagudtryk

Thin-space

Engelsk udtryk for et ordmelletrum der svarer til bredden af et punktum og komma. Svarer til en fjerdedel geviert.

Tracking

Engelsk betegnelse for ensartet forminds-kelse (knibning) af afstanden mellem bogstaver. På dansk kaldet knibning.

Tredelt liniefald

Anvendes i symmetrisk typografi hvor teksten ordnes i afvekslende korte og lange linier, med den vigtigste tekst som den længste linie.

Trompet

En linie, der er placeret over hovedrubrikken. Kaldes også forrider eller overligger. Benyttes i avis- og magasintypografi.

Typografi

Ordet typografi udspringer oprindeligt fra de græske ord *typos*: det af slag eller tryk bevirke; præg; form og *-grafia*: skrive. *Niels Bøje Zieglers definition på typografi*: Typografi er læren om skrifttypernes oprindelse, erkendelsen af deres anvendelse ud fra funktionelle som æstetiske krav, ordning af satsens enkelte elementer (skriftfont, brødtekst, rubrikker, illustrationer, andre grafiske elementer og farve), samt deres gruppering og placering på en given flade.

Typometer

Lineal der indeholder det typografiske målesystem, også kaldet et ciceromål. Endvidere indeholder typometret inddelinger til aflæsning af linieafstand og skriftstørrelser.

Udfaldende billede

Billede der går til beskæring.

Udgangslinie

Linie der afslutter et tekstafsnit. Se også *horeunge*. En udgangslinie bør altid være markant længere end indrykningen på det efterfølgende afsnit.

Udligning

Optisk regulering af bogstavafstandene i et ordbillede. Majuskler skal altid udlignes, mens kapitæler spatieres.

Udskydning

Kaldes også formmontage. Placering af sider i trykforme efter et bestemt mønster, så side 2 trykkes bag på side 1 osv.

Ulige sider

Højresider. Sider med ulige pagina.

Uncial

Stort begyndelsesbogstav der indsættes ved kapitlets eller artiklens begyndelse. Uncialet kan spænde over en linie (enliniet uncial) eller to – tre linier (flerliniet uncial).

Underlængde

Den del af bogstavet der går ned under basislinien, feks ved g, j, p, y.

Underrubrik

Tekst der udbygger hovedrubrikkens indhold.

Variable ordmelletrum

Ordmelletrum der ændres ved satsliniens justering. Anvendes når linien skal justeres ud på formatet ved fast for- og bagkant.

Versaler (Versalier)

Andet ord for majuskler.

Vignet

Lille tegning eller fritstående ornament. Ofte stiliserede plantemotiver eller geometriske former. Benyttes som dekoration på bogens titelblad.

x-højde

Minusklernes højde. Måles fra skriftens grundlinie til overkanten af bogstavet x. De runde bogstaver er af optiske hensyn gjort en anelse større.